

Bouwstenen voor het gesprek over seksualiteit

**Generale Synode
November 2008**

AZ 08.17

Voorgeschiedenis van deze notitie

Naar aanleiding van het zogenaamde ‘gravamen de Ronde’ heeft de generale synode op 20 april 2007 het volgende besloten:

1. Het bezwaar van dhr. A.W. de Ronde niet aan te merken als een gravamen en derhalve door te zenden aan het generale college voor de behandeling van bezwaren en geschillen.
2. Het moderamen te verzoeken de GRA -in overleg met de Raad van advies voor het gereformeerd belijden en de Evangelisch-Lutherse synode- op te dragen om te zoeken naar wegen om het gesprek in de kerk op gang te brengen en/of te vervolgen over de achterliggende ethische en theologische vraagstukken bij ordinantie 5-4 van de Kerkorde van de Protestantse kerk in Nederland en hierover voorstellen te doen aan de generale synode.

De GRA brengt op 1 juni 2008 aan het moderamen het advies uit, een pastorale brief te schrijven die uit de volgende onderdelen bestaat:

- een korte analyse van de rol van seksualiteit in onze samenleving. Verwoording van de verantwoordelijkheid van en de verlegenheid binnen de kerk in het spreken over seksualiteit en enkele bijbelse grondnoties over seksualiteit, mede vanwege de kerkelijke diversiteit in het denken over homoseksualiteit;
- een statement over seks (..) een kort positief geformuleerd statement. De boodschap ervan moet raken aan het evangelie. ‘Het lijkt ons winst als de kerk duidelijk maakt dat seks en wederzijdse liefde die de ander respecteert bij elkaar horen’;
- pleidooi voor een gerespecteerde ruimte. Vanuit de aanleiding tot de pastorale brief is het noodzakelijk het gesprek over seksualiteit toe te spitsen op homoseksualiteit. Vanuit het geconstateerde gemis aan eenheid van visie binnen de kerk op homoseksualiteit, pleit de GRA voor gerespecteerde ruimte voor gesprek (...);

Het moderamen heeft het advies van de GRA overgenomen en besloten om bouwstenen aan te leveren die kunnen dienen voor het schrijven van twee brieven aan de gemeenten. De eerste brief gaat over seksualiteit in het algemeen, de tweede over homoseksualiteit. In beide gevallen zijn ze bedoeld het gesprek over deze thema’s in de gemeenten op gang te brengen.

Brief 1

Seksualiteit

1. Bijbelse inzet: de goede gave

In het begin van de Bijbel wordt verteld dat God de mens bij de vrouw brengt. Dan vervolgt het verhaal: 'de mens ontving de vrouw en hechtte zich aan haar en zodat hij één lichaam met haar werd' (Gen. 2:24). Deze inzet van de Bijbel laat er geen misverstand over bestaan: seksualiteit is een goede gave van de Schepper aan het menselijk geslacht. Wanneer de mens uit het paradijs is verdwenen, blijft de seksualiteit. De mens Adam 'bekende' zijn vrouw Eva, en deze seksuele gemeenschap is tevens het instrument voor het verkrijgen van nageslacht (Gen. 4:1). Na de vloek die man en vrouw te dragen krijgen (Gen. 3:16-19), is de seksuele gemeenschap van Adam en Eva één van de eerste lichtpuntjes die de schrijver van het boek Genesis noemt. In de Statenvertaling lezen we dat de mens zijn vrouw 'bekende'. 'Kennen' is in de Bijbel het gewone woord voor geslachtsgemeenschap. Het is opmerkelijk dat juist de seksuele gemeenschap een bevoorrechte vorm van elkaar kennen is.

De kroongetuige van het positieve spreken over seksualiteit is het boek Hooglied. De erotische liefde wordt een 'vlammend vuur en laaiende vlam' (Hooglied 8:6) genoemd. Vrijmoedig en zuiver wordt er gesproken over het spel van de liefde. Het is een spel van ontwijken en verschijnen, van verlangen en vervulling, waarin lijf en zinnen, huid en haar geheel betrokken zijn.

Ook in het Nieuwe Testament wordt de seksualiteit als goede gave van God voluit gehonoreerd. Paulus verzet zich tegen de in zijn tijd opkomende tendens het lichamelijke minderwaardig te vinden. Hoewel hij zelf ongetrouwd is gebleven en dat met het oog op de spoedige verwachting van de wederkomst ook anderen aanraadt, stelt hij nadrukkelijk dat wie trouwt 'doet daarmee geen kwaad' (1 Kor. 7:28). Heel realistisch stelt hij dat het beter is om te trouwen dan om van begeerte te branden. De vrijmoedigheid waarmee hij over deze 'vlam' spreekt, maakt duidelijk dat het hier niet om een taboe gaat. De mens is lichaam en geest, en als lichaam is hij of zij geslachtelijk bepaald. Dit geslachtelijke komt onder andere uit in de seksuele drift. Hij is een erotische natuur.

Er is wel een sterk besef dat de goede gave beschermd moet worden. In het Hooglied staat: haal de vossen uit de wijngaard (Hooglied 2:15). Vossen zijn indringers, die het goede spel bederven. Seksualiteit heeft bescherming nodig. Zo niet, dan schaadt het de mens zelf en de ander. Daar worden in de Bijbel ook een paar pijnlijke verhalen over verteld. Het misbruik van het beste is het slechtste. Alles van waarde is weerloos. De belangrijkste bescherming is de band van de trouw. De regel is: geen vrije seks, maar seksualiteit tussen twee mensen die leven in een verbond.

Verder spreekt de bijbel spreekt ook nuchter over seksualiteit. Het is een gave. Het is niet de poort naar het paradijs. Je kan ook zonder seksualiteit, en vooral in het Nieuwe Testament wordt dat duidelijk.

2. Seksualiteit, de kerk en de cultuur

Het valt niet te ontkennen dat de geschiedenis van het christendom nogal wat bladzijden kent, waarin seksualiteit eerder als een gevaar dan als een gave is beschouwd. Seksualiteit

werd gezien als middel tot voortplanting, maar genieten van seksualiteit werd gezien als egocentrisch. Soms was de angst voor het gevaar van de zonde van de onkuisheid zo sterk, dat er voor zoiets als legitieme wellust geen oog was. Soms was er de invloed van een mensbeeld, waarin het lichamelijke gezien werd als minder belangrijk dan de geest. Heel vaak was er een dubbele moraal.

In onze huidige cultuur is seks een belangrijk gegeven. Het is een onderwerp waar in alle openheid over wordt gesproken. Daar zit winst in. Openheid over seksualiteit heeft voor velen de kwaliteit van de relatie met de geliefde bevorderd. Met name voor vrouwen heeft deze ontwikkeling de weg vrij gemaakt naar een bevredigender seksueel leven.

Tegelijk wordt seksualiteit ook bedreigd. Misbruik is overigens van alle tijden. Daar hoeven we niet ver van huis voor te gaan. Niet voor niets is er een protocol nodig gebleken voor seksueel misbruik in pastorale relaties. We kunnen daarvan leren, dat machtsongelijkheid een bedreiging is voor de goede gave van de seksualiteit.

Machtsongelijkheid speelt niet alleen in de verhouding tussen pastor en gemeentelid, Het ligt ook aan de basis van veel vormen van prostitutie (en de daarmee gepaard gaande handel in vrouwen) en van verkrachting binnen het huwelijk.

De goede gave van de seksualiteit wordt in onze Westerse maatschappij bovendien nog op een andere manier bedreigd. Daarmee bedoelen we, dat seks onderdeel is geworden van een cultuur van de 'markt,' waarop mensen opereren als consumenten. Seksueel leven is daarbij het gevolg van een keuze uit een aanbod, waar uiteindelijk de consument beslist, met als doel een optimale bevrediging van de behoeftes. Op deze markt is het mogelijk de eigen seksuele aantrekkelijkheid te verhogen. 'Voorlichting' is daarbij niet gericht op het doorgeven van de 'spelregels' die de goede gave van de seksualiteit beogen, maar is erop gericht hoe men meer uit het seksuele leven kan halen.

Bovendien is seksualiteit sterk in het openbare domein terecht gekomen. De slinger is doorgeslagen van de taboeïsering naar een opzichtige vertoning in het publieke domein. Het dringt zich op aan alles en iedereen. Een cultuur kan verregaand erotiseren. Daarmee verliest een cultuur haar schaamte. Schaamte is echter een wezenlijk element: alles van waarde dient beschermd te worden.

In dit opzicht roept de christelijke ethiek op tot een tegenbeweging. Niet om met een somber gezicht over seksualiteit te spreken. Ook niet om te pas en te onpas te moraliseren. Vastgehouden moet worden dat seksualiteit een goede gave van de Schepper is. De kerk moet op de bres staan voor deze goede gave. Dat doet ze door tegen de bovengenoemde trend duidelijk te maken dat seksualiteit in dienst staat van *echte intermenselijke betrekkingen*. Het krijgt een plaats in de relatie van liefde en trouw tussen twee partners, die zelf weer de weerglans van Gods liefde en trouw is.

De inbedding van de seksualiteit in de relatie, geeft ook de *intimiteit* van deze gave. Vrijmoedigheid in het spreken over seksualiteit is iets anders dan vrije vertoning van seksualiteit. Seksualiteit vraagt om een persoonlijke betrokkenheid en de bereidheid zich te geven. Een *voyeur* blijft zelf buiten spel. In de seksualiteit investeer je jezelf. Je nodigt de ander uit om ook zelf te investeren, anders gezegd: zich met lichaam en ziel te geven. Het is helemaal niet zo gemakkelijk om te investeren in een relatie. Maar juist zo krijgt seks meer betekenis. Het gaat in zekere zin om de betere seks. Seks zonder tederheid en intimiteit bevredigt niet.

Te weinig worden met name jonge mensen voorgelicht over de betekenis van seksualiteit. Hier ligt een taak voor de christelijke gemeente en de ouders. Echte voorlichting zal mensen helpen uit te groeien tot mensen die in staat zijn seksualiteit te zien als taal van de intimiteit, die tot zijn recht komt in een intieme relatie, waarin twee mensen elkaar gegeven zijn als partners in een in principe duurzame band. Erotisch verlangen vraagt om liefde en trouw, wil het aan zijn bestemming beantwoorden. In dit kader past ook de betekenis van deugden als geduld, zelfbeheersing, toewijding en offervaardigheid. Dat kan soms een hele strijd zijn, zeker waar *instant*-bevrediging als de norm wordt voorgesteld. Maar het is de strijd waard, juist om de waarde van de seksualiteit zoals God die heeft bedoeld, echt te kunnen beleven.

Lange tijd is het huwelijk de enige legitieme plek voor seksualiteit gezien. Wilde je seks, dan moest je getrouwd zijn. De christelijke kerk zal ook nu de waarde van het huwelijk hoog moeten houden. Het is een geschenk van God. Het staat vandaag flink op de tocht en daarom moet de kerk getrouwde mensen helpen waar mogelijk. Tegelijk bestaat er onder christenen meningsverschil of seksualiteit alléén in het huwelijk thuis hoort. Deze meningsverschillen mogen de opdracht in de weg staan om de betekenis van seksualiteit duidelijk te blijven maken. Seksualiteit vraagt om tederheid, geborgenheid, intimiteit en toewijding. Daar floreert seksualiteit van. Waar ze ontbreken wordt het consumptieartikel, en dat is slecht voor de seksualiteit.

In de christelijke gemeente is ook nuchterheid op zijn plaats. Seksualiteit is goed, maar het is niet alles, en zeker niet de hemel. Wie er niet aan begint, is niet persé ongelukkig of minder mens. Seksualiteit is een lust, maar niet ieder hoeft dezelfde lust te genieten, en lust is niet het hoogste goed. Bovendien zijn er vele echte intermenselijke relaties waar geen seks aan te pas komt. Ze zijn er niet minder om. Omgekeerd: in de menselijke relaties waar seks wél een plaats heeft, helpt het weinig om er zo hooggestemd over te spreken, dat mensen er alleen maar een schuldgevoel van krijgen, als het zo hooggestemd niet voelt. Mensen kunnen ook ongelukkig worden door onder prestatiedwang in bed te komen, en al even ongelukkig door een verwachting te hebben van seks, waarin de teleurstelling op voorhand bijna noodzakelijk gegeven is.

Brief 2

Homoseksualiteit

Over de vraag of homoseksuele gerichtheid tot een homoseksuele relatie mag leiden, wordt onder christenen verschillend gedacht. De Rooms Katholieke kerk veroordeelt dergelijke relaties en dat geldt ook voor Oosters Orthodoxe kerken. Binnen de Anglicaanse kerk zijn heftige discussies gaande en er is er op dit punt een tweedeling ontstaan. Ook binnen de Protestantse Kerk in Nederland bestaat over dit thema geen eenstemmigheid. In haar kerkorde (PKO ord. 5-4) wordt gesteld, 'dat een kerkenraad, na raadpleging door de gemeente kan besluiten dat ook andere levensverbintenissen (dan de huwelijks) van twee personen als verbond van liefde en trouw voor Gods aangezicht kunnen worden gezegd.' Dit heeft aan de ene kant voor ruimte gezorgd, maar zorgt aan de andere kant soms ook voor verdeeldheid tussen gemeenten en binnen gemeenten. Gesprekken over homoseksualiteit worden vaak gepassioneerd gevoerd. Voor deelnemers aan het gesprek staat er veel op het spel.

Hoewel schematisering altijd moeilijk en beperkt is, kunnen in grote lijnen de volgende posities worden onderscheiden.

a. Homoseksuele relaties als zonde

Binnen deze positie worden homoseksuele relaties afgewezen. Betoogd wordt dat de bijbel uitsluitend in veroordelende zin spreekt over de seksuele relatie van mannen of vrouwen met elkaar. Hier spelen bekende teksten een rol (zoals Gen. 19, Lev. 18:22, Rom. 1: 26,27). Homoseksuele gerichtheid wordt meestal gezien als gevolg van de gebrokenheid van deze wereld. Hiervoor is de homoseksuele mens niet persoonlijk verantwoordelijk. Homoseksuele beleving wordt soms wel, soms niet als zonde beschouwd. De gevoelens van vriendschap en genegenheid voor een seksegenoot, vormen de grens van de homoseksuele relatie. Homoseksuele relaties gaan in deze opvatting in tegen de bedoeling van de Schepper. Deze heeft de menselijke seksualiteit uitsluitend heteroseksueel bedoeld. Dit betekent dat, waar verandering van seksuele oriëntatie niet gelukt (over de mogelijkheid hiervan wordt verschillend gedacht), van seksualiteit moet worden afgezien. Dit is weliswaar geen geringe opgave, maar in het geloof en de navolging van Christus kan dit offer gebracht worden. De gemeente dient de homoseksuele mens te accepteren en te steunen in zijn of haar strijd. Dat vraagt om goede pastorale zorg. Ook is verwijzing naar goede professionele zorg en begeleiding van groot belang.

b. Homoseksualiteit als gave

Binnen de tweede positie wordt homoseksuele gerichtheid als een gave van de Schepper gezien, die gelijkwaardig is aan een heteroseksuele geaardheid. Homoseksuele relaties zijn niet onnatuurlijk of tegennatuurlijk. Het is immers een uitingvorm van de oriëntatie waarmee je bent geboren. Toch kan niet aan elke natuurlijke aandrang worden toegegeven. Wanneer anderen daarmee schade wordt berokkend, moet die aandrang worden onderdrukt. Dat geldt echter niet voor een 'vrijwillige' homoseksuele relatie van volwassenen. Homoseksualiteit is wel anders, maar het is niet meer of minder dan heteroseksualiteit. Wel is de gelijkgerichte seksualiteit anders dan heteroseksualiteit. Echter, ook homoseksualiteit kan een gelegenheid zijn om een menselijke relatie met een ander te ontwikkelen, en zo een manier zijn tot echte menselijkheid. Juist daarom is het

van belang dat deze seksualiteit, evenals dat het geval is bij heteroseksualiteit, zijn geëigende plaats vindt binnen een relatie van liefde en trouw.

Er is ook een opvatting, die homoseksualiteit niet persé als monogaam beschouwt, maar als een schoon vriendschapsgevoel dat zich op meerderen kan richten. Niet iedereen die dit standpunt inneemt zal hierbij over een gave spreken. Sommigen zullen meer van de realiteit van homoseksualiteit uitgaan, zonder een evaluatie ervan. Het is er gewoon, en het gaat er om het beste ervan te maken, in het licht van de roeping waartoe God ons roept om mens te zijn in het licht van het evangelie.

c. Een tussenpositie

De derde positie gaat er van uit dat homoseksualiteit gevolg is van de gebrokenheid van deze wereld, en niet oorspronkelijk is bedoeld. Toch betekent dat niet dat homoseksuele relaties automatisch worden afgewezen. Omdat de seksuele *drive* bij de homoseksuele mens net zo fundamenteel aanwezig is als bij de heteroseksuele mens, is het niet realistisch deze categorisch haar verwerkelijking te verbieden. Paulus heeft met het oog op de verwachte wederkomst gesteld dat het beter is niet te trouwen, maar dat het anderzijds beter is te trouwen dan van begeerte te branden. Als dat voor de heteroseksuele mens geldt, waarom dan niet voor de homoseksuele mens? Niet iedereen heeft immers de gave van de onthouding, zoals Paulus ook stelt. Het is wellicht beter om van seksualiteit af te zien. Wie het offer van seksuele onthouding kan brengen, en dit doet in de vreugde van het geloof, kan een volwaardige menselijke weg gaan. Wie dit echter niet kan, mag niet als een slechte christen worden gezien. Aan hem moet zonder schuldgevoel de gelegenheid gegeven worden om in een relatie van liefde en trouw tot de ander zijn seksualiteit te beleven.

De keuze voor elk van deze posities komt natuurlijk niet uit de lucht vallen. Ze hebben te maken met het verstaan van de Schrift. Hoe lezen we de Bijbel? Hoe gaan we in ethische kwesties om met de Bijbel? Ze hebben ook te maken met een bepaalde gevoeligheid voor de ontwikkeling van het zedelijke besef in de cultuur. Voor de een zal een bepaalde verschuiving in morele opvattingen en veranderingen binnen de cultuur niet los staan van de werking van God. De ander zal veel kritischer staan ten opzichte van dergelijke verschuivingen. Ze hebben niet in het minst ook te maken met persoonlijke ervaring. Wat kan er veel veranderen wanneer een van de eigen kinderen homoseksueel blijkt te zijn.

Het gesprek

- a. Het is van belang hoe we het gesprek over homoseksualiteit in de gemeente voeren. Daarbij mogen we ervan uitgaan, dat juist in de christelijke gemeente een open gesprek mogelijk is. Open wil ook zeggen: uitnodigend. Spreken over anderen, zonder hen de ruimte te geven zelf te spreken, is een slechte zaak. Hoe vrij voelt iemand zich, de eigen seksuele gevoelens en relatie ter sprake te brengen? Durven alle deelnemers aan het gesprek zich kwetsbaar op te stellen? Wanneer er angst is om open te zijn, schort er (nog) iets aan de kwaliteit van het gemeentelijke leven en moet er naar wegen worden gezocht deze angst te overwinnen. De vrijmoedigheid is een gave van de Geest, en wanneer deze vrijmoedigheid wordt onderdrukt, wordt de Geest bedroefd.
- b. Van belang is ook dat ieder eerlijk in het gesprek kan investeren. Er staat veel op het spel bij de discussie over dit thema. Het is goed wanneer ook dit kan worden uitgesproken. Het is zelfs waardevol wanneer betrokkenen in het gesprek zich realiseren wát het belang is dat voor hem of haar op het spel is,

om dit vervolgens ook eerlijk te verwoorden. Dat kán bij de ander de bereidheid geven ook de eigen belangen te noemen. Dit kan het gesprek de juiste existentiële diepte geven.

- c. Een gesprek mag niet belast worden door impliciete of expliciete veroordelingen. Zij die homoseksualiteit als zonde zien, mogen door hen die hier anders over denken, niet worden beschouwd als problematische christenen, die liefdeloos zijn. Evenmin mag het wettelijke verbod op discriminatie op grond van seksuele geaardheid een taboe leggen op de discussie. Omgekeerd is het verkeerd wanneer tegenstanders van homoseksualiteit christenen met een andere mening beschouwd worden als ketters of ongelovigen. Homofobie is een obstakel voor het gesprek. ‘Homofobie-fobie’ evenzeer.
- d. Het is van belang dat het verschil in visies op homoseksualiteit niet leidt tot het ingraven in stellingen van waaruit men elkaar beschiet, of tot het afbreken van het gesprek zodat christenen met onderling verschillende meningen elkaar niets meer te zeggen hebben. De hoop moet levend blijven dat in het gesprek er nieuwe inzichten zullen ontstaan, waardoor tegenstellingen kunnen worden overbrugd. Minimaal zullen we in de kerk bereid moeten zijn ons te laten bevragen op onze standpunten. Wie zich niet meer laat bevragen op zijn standpunten, en deze alleen nog maar zo krachtig mogelijk naar voren wil brengen, is geen geschikte partner in de dialoog. In de dialoog zoeken we naar de wil van God voor ons leven en het leven van anderen.